

домості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

5. Макбрайд Д. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Д. Макбрайд– К. : «К.І.С.», 2010.

6. Мансуров О.А. Уголовно-правовые меры борьбы с провокацией взятки либо коммерческого подкупа: Дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / О.А. Мансуров. – М., 2001. – 215 с.

Лесько В.О.

курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Санакоев Д.Б.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ПРИПИНЕННЯ І РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ

У протидії злочинам, пов'язаним із умисним позбавленням життя людини, важливу роль відіграє тактика їх виявлення, припинення і розслідування, завдяки чому можливо визначитися із необхідними слідчими (розшуковими) діями, у т.ч. й негласними, з метою виявлення особи злочинця та притягнення її до відповідальності.

За офіційними даними ГП України кількість умисних убивств у 2016 році суттєво зменшилася. Так, за 2015 р. їх зареєстровано 1170, а за 2016 р. – 229 [1]. Однією з причин такого становища є наявність бойових дій на території Луганської та Донецької областей, де зазвичай ці показники перевищували середні по країні. Проте, різко зросла річна кількість зареєстрованих умисних вбивств у Закарпатській та Івано-Франківській областях.

Головним завданням оперативних та слідчих підрозділів є швидке та повне розслідування злочину, з'ясування причин та умов, що сприяли їх вчиненню. Складність протидії умисним вбивствам найчастіше виявляється у ві-

дсутності свідків події, характером речових доказів, подекуди – інсценуванні певних обставин вчинення злочину. Для вирішення вказаних завдань проводиться огляд місця події з метою виявлення та вилучення слідів злочину, з'ясування обставин його вчинення, встановлення можливих свідків, наявності на місці події чи поблизу відеокамер, призначення судово-медичної експертизи трупа або потерпілого (якщо лишився живим та здатен давати свідчення), допит свідків із метою встановлення обставин учинення злочину та отримання інформації про особу злочинця, складання словесного або суб'єктивного портрета [2, с. 37]. Зауважимо, що допит потерпілого не завжди допомагає встановити обставини вчинення злочину. Якщо потерпілий спровокував своєю поведінкою його вчинення, то він здатен давати неправдиві свідчення аби виправдатися.

Ефективному припиненню та розслідуванню вбивств сприяє з'ясування даних, що складають їх криміналістичну характеристику, до елементів якої вітчизняні науковці відносять [3, с. 244]: 1) спосіб вчинення вбивств; 2) спосіб приховання; 3) час, місце та обстановка події злочину; 4) «слідова картина» події; 5) особа злочинця; 6) особа потерпілого.

Спосіб вчинення вбивства охоплює дії злочинця, спрямовані на готування до злочину, здійснення безпосередньо злочинної дії та приховування слідів злочину. Однак, не всі вбивства вчиняються способом, який містить всі перераховані дії. На практиці зустрічаються умисні вбивства, вчинені без підготовки чи приховання злочину.

Не менш важливою складовою криміналістичної характеристики вбивства є спосіб його приховання. При виявленні трупа зазвичай не виникає сумнівів щодо насильницької смерті. Про це свідчать локалізація тілесних ушкоджень, характер їх нанесення та кількість, місце розташування трупа, навколишня обстановка. Але злочинці, з метою приховати вбивство, застосовують різні способи, які прямо залежать від місця скоєння злочину. Наприклад, може застосовуватись спалювання, утоплення, закопування трупа, інсценування під самогубство чи нещасний випадок.

Зокрема, поліції доводиться стикатися із неясними випадками смерті при виявленні трупа у водоймах, при встановленні смерті від падіння з висоти, від дії високої температури, вогнепального поранення [4, с. 15]. У цих ситуаціях смерть могла настати і від самогубства, і через необережність, і від убивства.

Для того, щоб зрозуміти обстановку вчинення злочину, виявити та зафіксувати певні сліди злочину, що вказують на спосіб та механізм вчинення злочинного діяння, визначити особу злочинця та знаряддя злочину, необхідно приділити увагу місцю і часу вчинення злочину. Судова практика свідчить, що переважна кількість вбивств вчиняється найчастіше у вечірній та нічний час. Місцем вчинення таких убивств є темні малолюдні місця.

«Слідова картина» – це наявність на місці вбивства трупа, ушкоджень на ньому, плям крові, слідів ніг, пальців рук, зубів, залишків їжі тощо. Вказа-

ні сліди є найчастіше основним матеріалом, що використовується як докази. Значення вказаних та інших речових доказів за вбивствами надзвичайно важливе, оскільки зазвичай відсутні свідки, очевидці. Тому головна увага в доказуванні події злочину і вини певної особи зосереджується на дослідженні речових доказів, які характеризують «слідову картину» [5, с. 353].

Встановленню особи злочинця допомагає визначення психологічного та соціального портрету злочинця. Для цього досліджують характер дій злочинця на місці вчинення злочину, наявність жорстокості, сили, продуманості, аналогічної послідовності дій. Так дослідження показали [4-6], що навмисні вбивства частіше вчиняють люди, яким притаманні жорстокість, егоїзм, зневага до чужих інтересів тощо. До даної категорії злочинців відносяться люди з різними психічними відхиленнями, наркомани, пияки, сексуальні психопати. У випадках вбивств через необережність, злочинці, зазвичай, не мають таких якостей.

Аналіз даних про особу потерпілого може вказати на особу злочинця. Для цього правоохоронні органи повинні встановити мотиви вчиненого злочину, стосунки потерпілого у колі його оточення до вчинення злочину.

Умовою швидкого припинення та розслідування умисних вбивств є ефективна взаємодія працівників оперативних підрозділів зі слідчими. Слідчий та оперативний працівник повинні не лише знати методику розкриття вбивств, але й своєчасно проводити оперативно-розшукові заходи та слідчі (розшукові) дії, спрямовані на встановлення особи злочинця.

Говорячи про взаємодію органів досудового розслідування та оперативних підрозділів звертаємо увагу на тактику припинення злочину за гарячими слідами. На думку Р.С. Белкіна, «гарячі сліди» – це звичайні матеріальні та ідеальні сліди відображення, використання яких умовно обмежене часом (як правило, три доби з моменту виявлення ознак злочину чи надходження заява про нього). В окремих, особливо складних випадках, цей термін збільшують до 10-15 діб. Якщо протягом цього часу злочин розкрито, тобто виявлено особу та зібрані докази, яких достатньо для розкриття злочину, то злочин вважають розкритим за «гарячими слідами» [6, с. 654].

При розслідуванні злочину за гарячими слідами передбачено наявність інформації, згідно з якою можна встановити особу злочинця у найкоротший термін після виявлення події злочину. Потрібно також враховувати, що успішний розшук особи за гарячими слідами потрібно розглядати не як остаточний етап розслідування злочину, а лише як попередній результат діяльності правоохоронців. Розслідування за гарячими слідами можливе не за всіма видами злочинів, але у провадженнях про вбивства використання даного методу дає ефективні результати.

Отже, проведене нами узагальнення наявних наукових розробок та слідчо-судової практики, статистичних даних показало, що для швидкого, повного та всебічного припинення і розслідування вбивства потрібно:

- 1) зіставити картину смерті потерпілого з даними у поясненнях близь-

ких родичів, свідків, огляду трупа на місці події та висновками судово-медичної експертизи;

2) виявити обставини зміни обстановки місця події (якщо такі наявні), з метою виявлення інсценування злочину;

3) встановити обставини, що прямо або через певні факти вказують, що смерть людини пов'язана з убивством: перевірити осіб, які у своїх свідченнях висунули версію про іншу причину смерті;

4) визначити кожен елемент криміналістичної характеристики вбивства, що полегшить подальше розкриття злочину, встановлення усіх обставин його вчинення злочину та встановити особу злочинця.

Список бібліографічних посилань:

1. Статистична інформація : Генеральна прокуратура України: [офіційний сайт]. – Електронний ресурс // Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

2. Гузей В.М. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисних вбивств або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця / В.М. Гузей // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 33-41. – Електронний ресурс // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnvvs_2015_1_7

3. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб. // Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузьмічов Я.В. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с.

4. Аленин Ю.П. Особенности расследования тяжких преступлений против личности [Текст] / Ю.П. Аленин, В.В. Тищенко. – Одесса: Бахва, 1996. – 112 с.

5. Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А.П. Шеремет – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

6. Белкин Р.С., Винберг А.И. Криминалистика. Общетеоретические проблемы. — М.: Юридическая литература, 1973. – с. 654.